

Kooli seksuaalhariduse mõjust Eestis

Kai Part

Tartu Ülikool

19.04.2013

Kooli seksuaalhariduse mõjust Eestis

Kai Part

MD, Tartu Ülikooli ja kliinilise meditsiini doktorikooli doktorant, Tartu Ülikooli naistekliiniku naisteerst

Kai Haldre

MD, PhD, Tartu Ülikooli teadur ja Lääne-Tallinna keskhaigla naistekliiniku Peigunna sündusmaja reproduktiivmeditsiini keskuse juhataja/naisteerst

Eva Palm

MA, Tartu Ülikooli tervishoiu instituudi spetsialist

Rob Baltussen

PhD, Hollandi Radboudi Ülikooli meditsiini keskuse vanemteadur

Evert Ketting

PhD, Nijmegeni rahvusvahelise terviseasüsteemide ja hariduse uuringukeskuse (NICHE) ning Hollandi Radboudi Ülikooli meditsiini keskuse vanemteadur

Jari Kivelä

MSc, Qualys Health Economics, tervishoiuökonomist

Kristi Kõiv

PhD, Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi dozent

Merike Kull

PhD, Tartu Ülikooli tervisekasvatuse lektor

RESÜMEE

Ülevaade kooli seksuaalhariduse arengust, mõjust ja kulutõhususest Eestis

Käesolev artikkel on osa suuremast uurimisest, mille eesmärk oli hinnata kooli seksuaalhariduse kuluid ning mõju kuuks eri elatusseiseme ja geograafilise asendiga riigis. Uurimus viidi läbi UNESCO, Hollandi Radboudi Ülikooli ja Tartu Ülikooli koostöös. Eestis tehtud uuringus koostati ülevaade kooli seksuaalhariduse arengust teatavaks saanud Eestis, hinnati selle võimaliku mõju, kulu ja kulutõhusust.

Uurimisest selgus, et riiklikus õppekavas olevas inimese-õpetuse aines läbib koolis seksuaalhariduse vastab hõlpsalt seksuaalhariduse kriitilisele ning aastite-aastalt on see jõudnud järjest suurema osani õpilastest. Paralleelselt on teismeliste ja noorte seksuaalverine näitajad märgatavalt paranenud. Leiti, et kooli seksuaalharidus mõjutab positiivselt noorte seksuaalvalimisi ja vähendab seksuaalset riski-

käitumist ning seksuaalhariduse kulu on kümneid kordi väiksemad kui negatiivsete terviseasenduste ravikulud. Samas on vähe ülevaateandmeid seksuaalhariduse kvaliteedi kohta, õhustada tuleks õpetajate enese- ja liikendus-koolitust ning senisest enam tähelepanu väärib seksuaalhariduse edendamise vana õppekavalega koolides.

Järeldatav ja hea teemal kooli seksuaalharidus on vajalik, et ennetada teismeliste ja noorte soovimatuid rasedusi, kujundada positiivsed hoiakud seksuaalverine suhtes, vähendada suguhaigustesse nakatumist ja ennetada HIV-i nakatumise laienevat levikut seksuaalset teel.

Märksõnad: kooli seksuaalharidus, inimeseõpetus, teismeliste rasedused, HIV-i nakatumine, kulutõhususe analüüs.

- Seksuaalsus on **inimeseks olemise osa**: sellel on füüsiline, psühholoogiline, vaimne, sotsiaalne, majanduslik, poliitiline ja kultuuriline dimensioon.
- Seksuaalsust ei saa mõista ilma (sotsiaalse) **soo mõistet** lahti mõtestamata.
- Seksuaalkäitumist kujundab suuresti **kultuurikontekst** – sh mis on aktsepteeritav ja mitteaktsepteeritav (seksuaal)käitumine.
- Seksuaalsuse üks põhilisi tunnusjooni on **mitmekesisus**.

UNESCO 2009

Holistiline seksuaalharidus

- ... õpetus seksuaalsuse kognitiivsetest, emotsionaalsetest, sotsiaalsetest, suhetega seotud ja kehalistest aspektidest; **seksuaalsus kui positiivne inimeseks olemise osa**
- ... algab alates sünnist, jätkub teismelise- ja täiskasvanueas, toetab lapse ja noore **seksuaalset arengut**
- ... annab eakohaseid, teaduslikult korrektseid, kultuuriliselt kohaselt ja sotsiaalselt tundlikul moel **teadmisi, oskusi** ja **kujundab hoiakuid**, et mõista ja nautida oma seksuaalsust ja lähisuhteid
- ... aitab kaasa kaastundliku ja **õiglase ühiskonna kujunemisele**

WHO 2010

Läbivad teemad (WHO, 2010)

- I Keha ja areng
- II Viljakus ja lastesaamine
- III Seksuaalsus
- IV Tunded
- V Suhted
- VII Seksuaalsus, tervis ja eluviis
- VIII Seksuaalõigused
- IX Seksuaalsust mõjutavad sotsiaalsed ja kultuurilised tegurid

Koolil on oluline roll seksuaalhariduses

- Koolid on oluline institutsioon ühiskonnas – kõik lapsed lähevad kooli, seega võimalused **laste arengu võrdseks toetamiseks** on juba varakult
- Riigil on kontroll kooli **õppekavade** osas ja see võimaldab kindlustada ühiskonnale vajalike teemade käsitlemise
- Koolides on juba olemas professionaalid - õpetajad, kes on vastava koolitusega andmaks edasi **hariduslikke ja kasvatuslikke** väärtusi

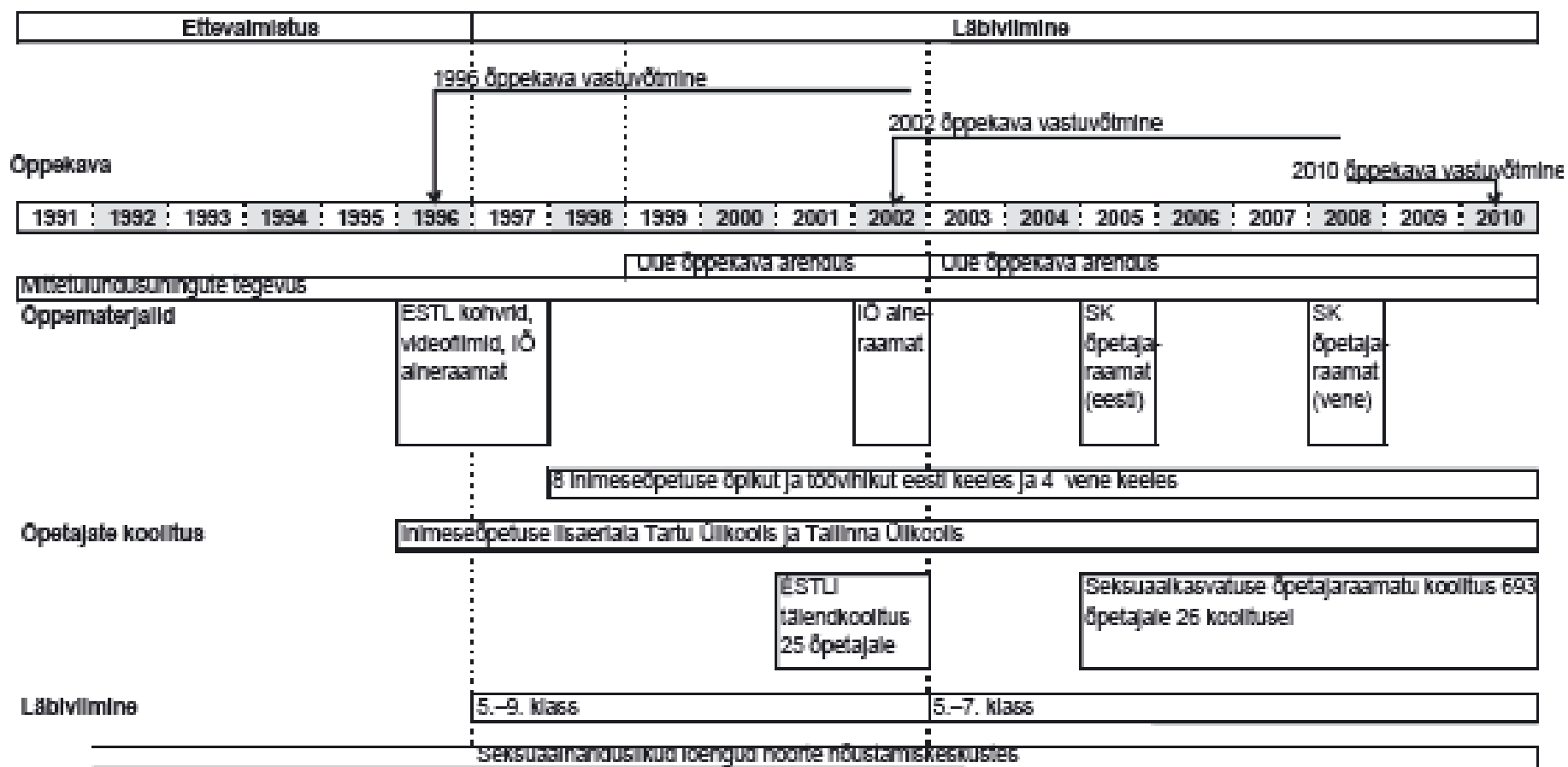
Kooli seksuaalhariduse areng Eestis

Seksuaalhariduse perioodid Eestis

I Seksuaalharidus enne 1990ndaid

II 1990ndate algus: riikliku õppekava eelne periood/
MTÜ-de periood

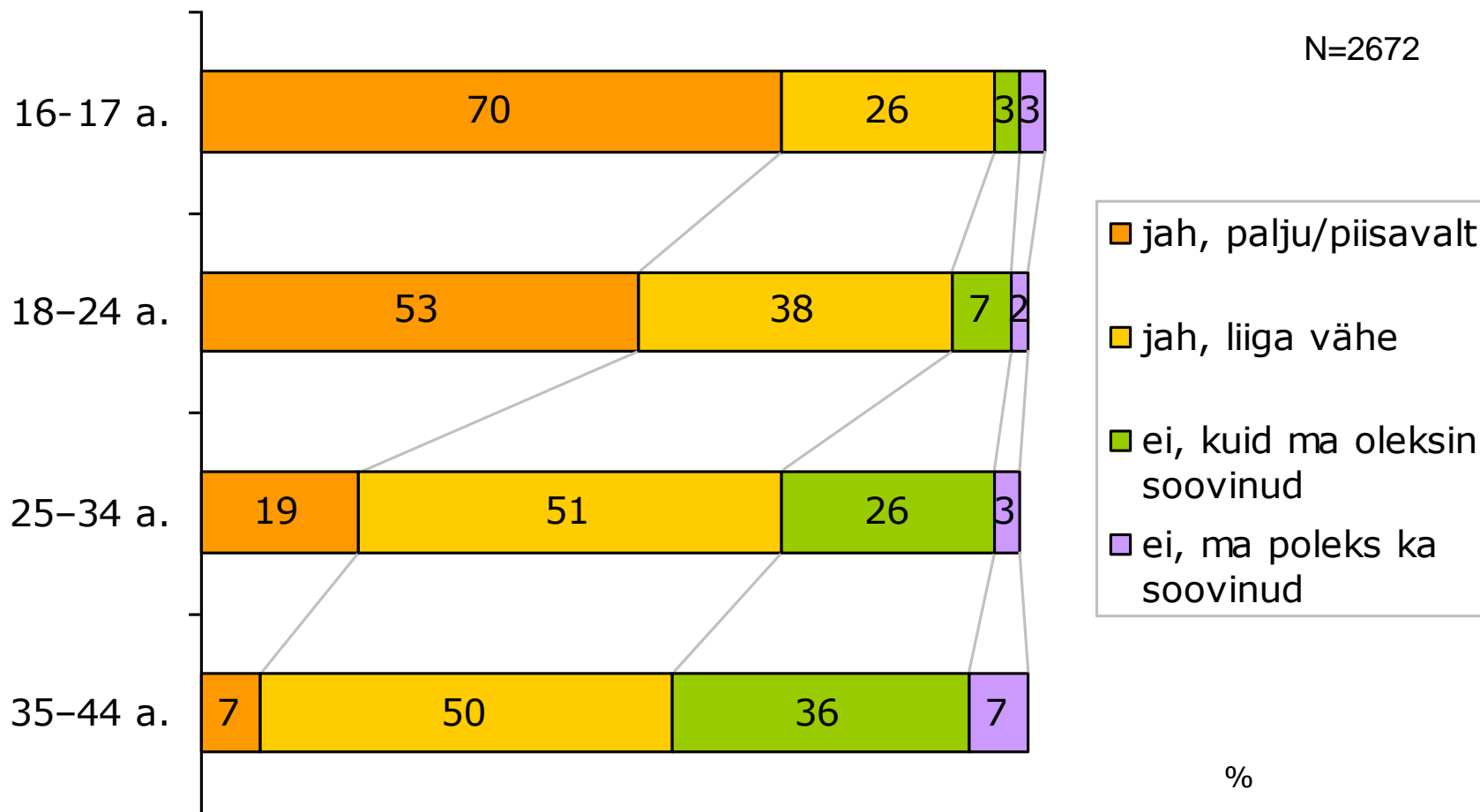
III Seksuaalhariduse areng RÕK-i tasandil (1996, 2002,
2010)

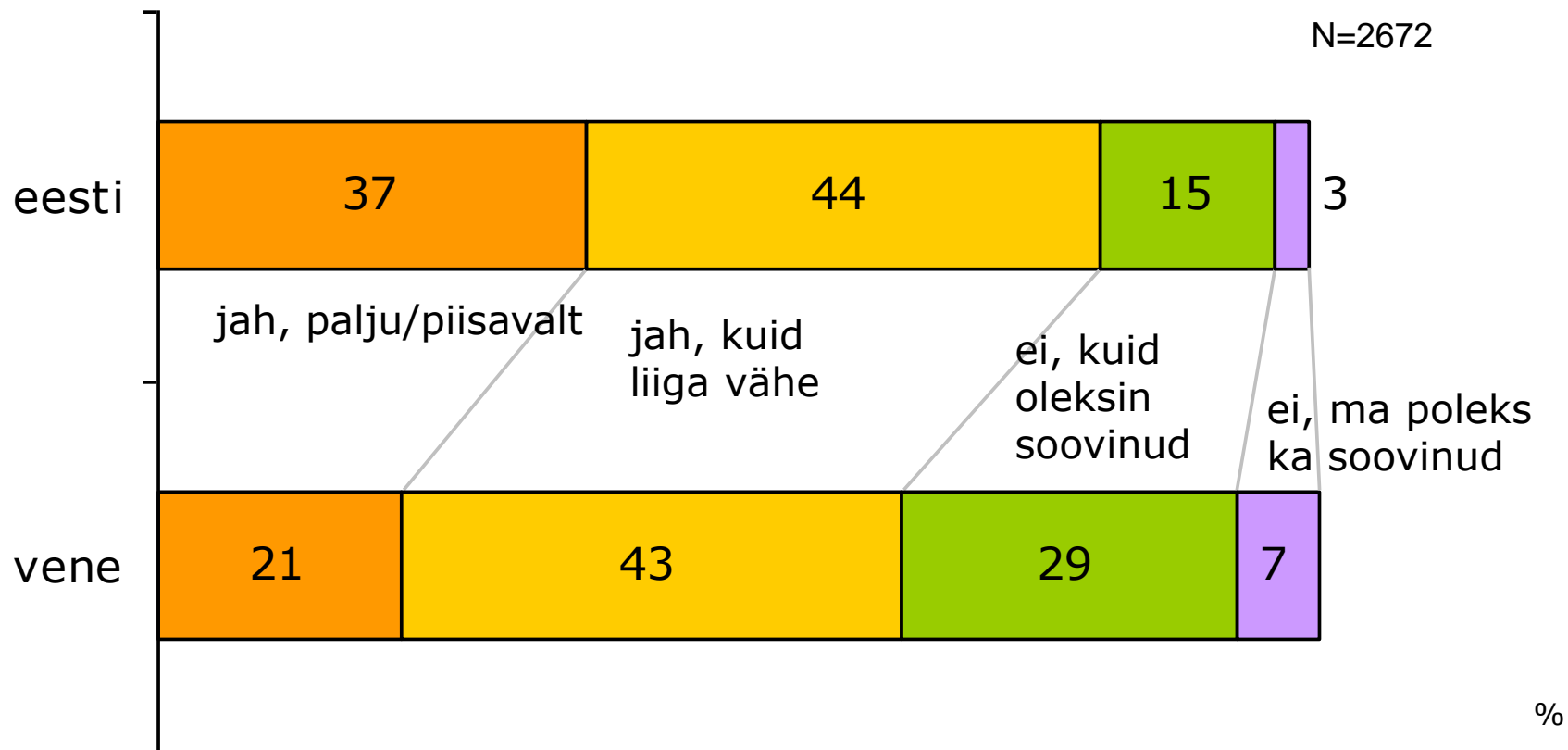
Joonis 1. Olulisemad sündmused kooli SH ettevalmistamisel ja rakendamisel aastatel 1991–2010.

- Seksuaalhariduse teemad kuuluvad alates 1996 kohustusliku ***inimeseõpetuse ainetsükli*** raamidesse.
- Vastab holistilise seksuaalhariduse kriteeriumitele (WHO järgi)
- Läbivalt kõigis kooliastmetes
- Konkreetsed õpitulemused teemade lõikes

Koolis seksuaalteemadest rääkimine (%)

Koolis seksuaalteemadest rääkimine eesti ja vene õppekeelega koolides (%)

Kooli seksuaalhariduse mõju
teadmistele ja käitumisele

Kooli SH efektiivsus – keeruline hinnata

- pikka aega kestvaid longituuduuringuid on keeruline korraldada
- õpetuse-eelse ja –järgse teadmiste taseme hindamine ja kõrvutamine pole suure vanusevahe tõttu kuigi informatiivne
- SH teemasid käsitletakse mitmes eri ainetunnis
- seda rakendatakse tavaliselt üle riigi (puudub kontrollgrupp)

Kvaliteetne seksuaalharidus: (UNESCO, 2009)

- Hilisem seksuaaldebüüt
- Väheneb mitteturvaliste seksuaalkontaktide esinemine
- Väiksem seksuaalpartnerite arv
- Suureneb rasestumisvastaste ja vahendite ja kondoomi kasutamine

Uuringud Eestis

Kooli seksuaalhardus on seotud õpilaste heade seksuaalteadmistega

KISS 1994

Seksuaalvahekorra kogemus RR 2,14

KISS 1999

Seksuaalvahekorra kogemus RR 1,60

Kooli seksuaalkasvatustundide toimumine RR 4,53

Part, Rahu, Rahu, Karro 2008

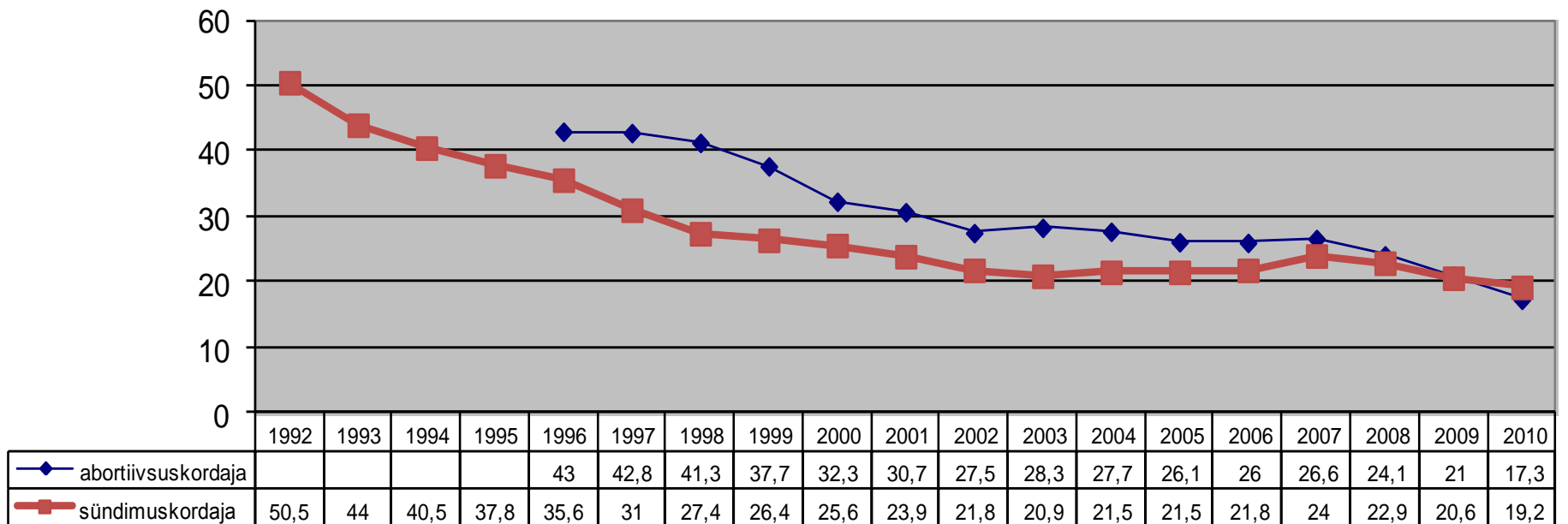
- Kehvade seksuaalteadmistega teismelistel on soovimatu raseduse risk 3x suurem võrreldes heade teadmistega noortega

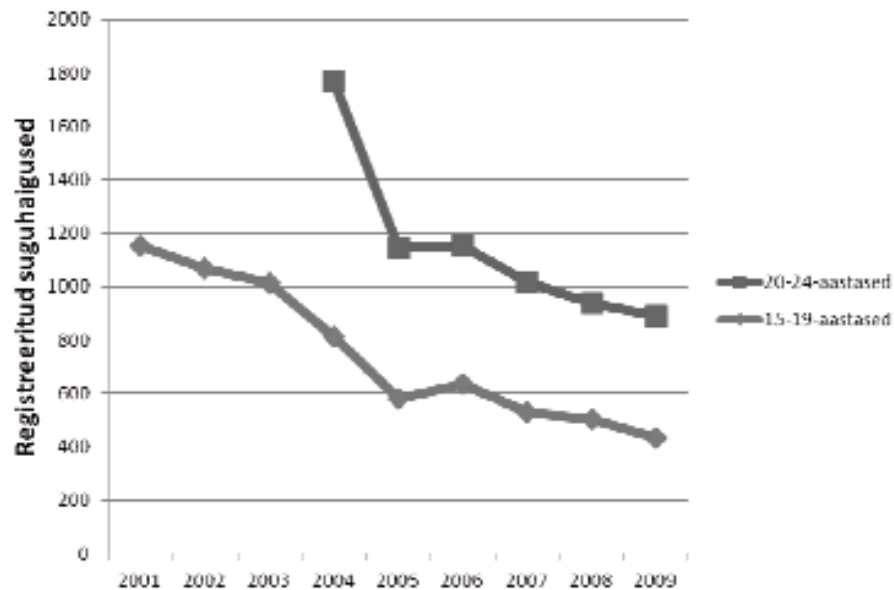
Haldre jt 2009

- Koolis SHst saanud 16–24aastased naised kasutasid pea kaks korda tõenäolisemalt tõhusaid rasestumisvastaseid meetodeid võrreldes koolis SHst mitte saanud vastajatega

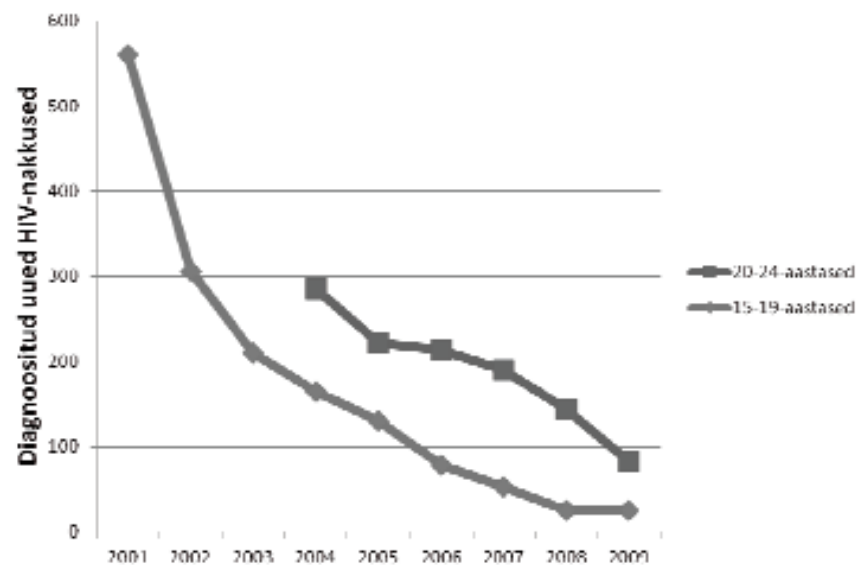
Part jt 2007

Sündimus- ja abortiivsuskordajad 1000 15-19 aastase tütarlapse kohta, 1992-2010 Eesti (EMSR, Raseduskatkestusandmekogu, 2011)

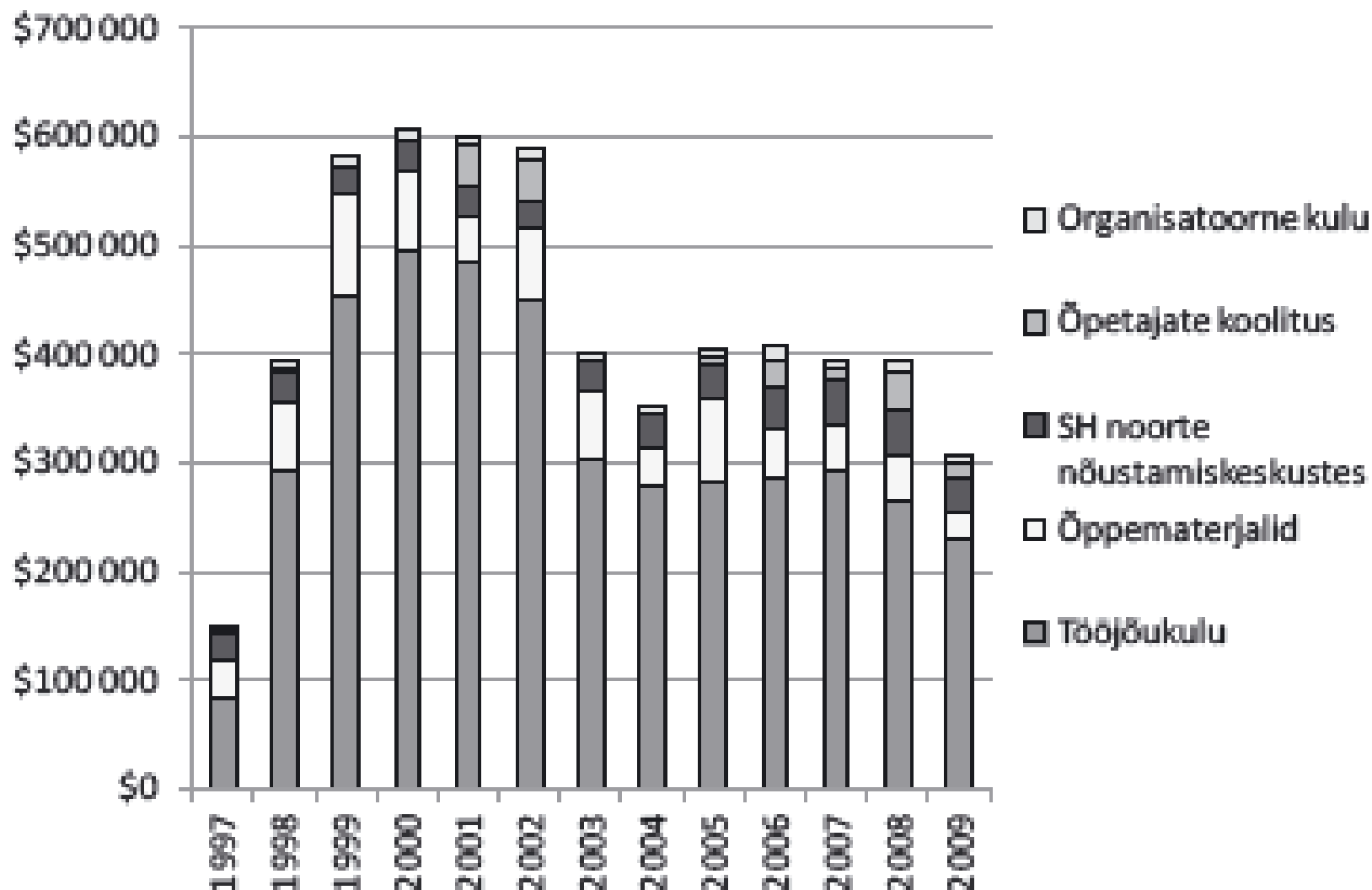

Joonis 5. Eesti 15–24-aastaste naiste registreeritud suguhaiguste arv perioodil 2001–2009. (UNESCO 2011)

Joonis 6. Registreeritud uued HIV-nakkused 2001–2009 Eesti 15–24-aastastel. (UNESCO 2011)

Kooli seksuaalhariduse kulu- ja kulutõhususe analüüs

Joonis 3. Kooli seksuaalhariduse läbiviimise kogukulud aastate lõikes perioodil 1997–2009, US dollarid. (UNESCO 2011)

Total programme costs were 5.6 million USD (63.2 million EEK) for the period 1991-2009

FIGURE 8-8: ABORTIONS PER YEAR IN AGE GROUPS 15-19 YEARS AND 20-24 YEARS

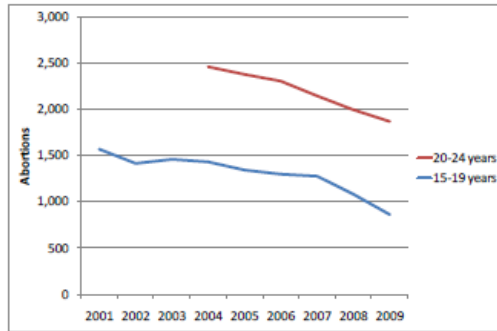

FIGURE 8-10: STI CASES PER YEAR IN AGE GROUPS 15-19 YEARS AND 20-24 YEARS

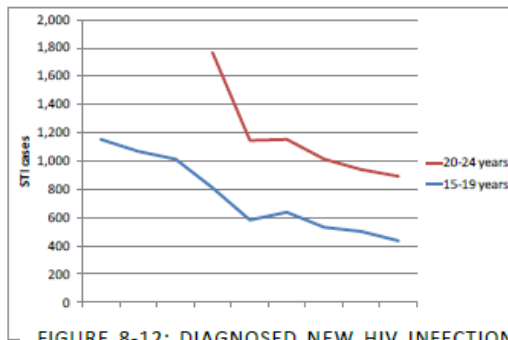

FIGURE 8-12: DIAGNOSED NEW HIV INFECTIONS PER YEAR IN AGE GROUPS 15-19 YEARS AND 20-24 YEARS

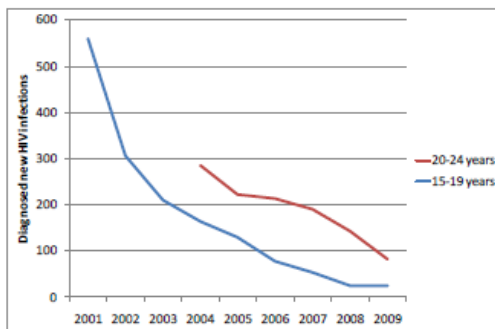

FIGURE 8-9: CUMULATIVE REDUCED UNWANTED PREGNANCIES IN AGE GROUPS 15-19 YEARS AND 20-24 YEARS

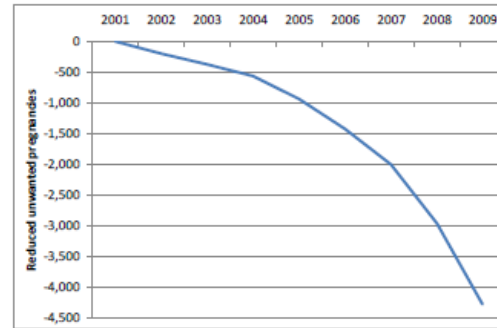

FIGURE 8-11: CUMULATIVE REDUCED STI CASES II AGE GROUPS 15-19 AND 20-24 YEARS

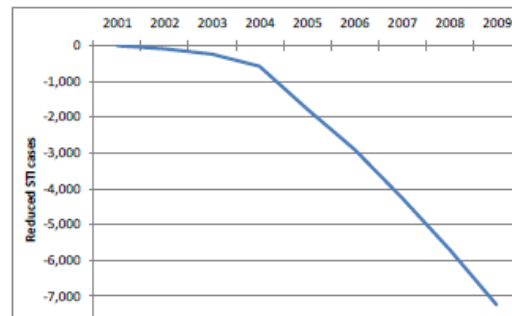
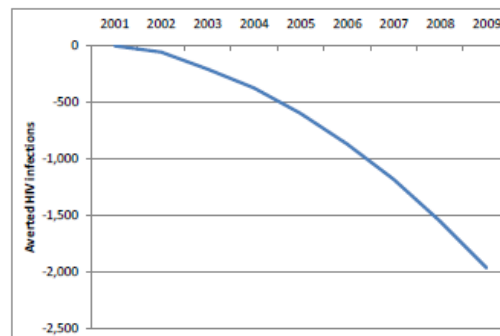

FIGURE 8-13: CUMULATIVE AVERTED HIV INFECTIONS IN AGE GROUPS 15-19 YEARS AND 20-24 YEARS

Mõju ulatus	Ennetatud negatiivsed tegvisesündmused	Külu ühe tervisesündmuse ennetamiseks
25%	3 373	18 738 EEK
50%	6 746	9 370 EEK
75%	10 119	6 250 EEK

Kui SH kaudu oli õnnestunud ära hoida juba 83 HIV-nakkust 1970-st (4%) perioodil 2001–2009, siis oli selleks hetkeks SH kulu juba võrdne HIV-i nakatunute „kokkuhoitud” ravikuludega.

Kokkuvõte

Kooli õppekavasse integreeritud seksuaalharidus aitab ennetada seksuaalsel riskikäitumist ja seeläbi olulisel määral vähendada tervishoiu- ja muid kulutusi tulevikus